

Adatok a medve természetrajzához.

Irta id. Helm Ervin.

Vadaink természettörténetének megismertetésére nézve kedvezőtlen körülmény, hogy azon emberek, kiknek hivatásuknál fogva, mint az erdészeti s vadászati védszemélyzet legalsóbb osztályának, legtöbb alkalmuk van odavágó észleleteket tenni, erre elegendő felfogási tehetséggel s a szükséges érzékkel nem bírnak, azoknak pedig, kik ezen tulajdonságokkal el vannak látva, foglalatosságai miatt ilyféle észleletekre kevesebb idő s alkalom áll rendelkezésökre.

Ezen eset leginkább azon vadnemeknél fordul elő, melyek a műveltebb országokból már nagyobbára száműzvék, mint például a medve.

Talán nem lesz érdektelen tehát ezen ritkább állatokról néhány kimerítőbb adatot, melyeket gyűjteni alkalmam volt, mint egyszerű tapasztalati tényeket felsorolnom, az azok feletti további kutatásokat és megjegyzéseket szakbeli állatászoknak engedvén át.

A medve külseje annyira ismeretes, hogy leírását feleslegesnek tartom; — természete a népies szójárásokban: „goromba mint a medve“, „talpas“, „maczkó“ találóan vannak kifejezve. — Nem oly kegyetlen s gyilkos természetű, mint a farkas, s azért pagonyokban, hol medvék tanyáznak, a marhacsordákban nem történik annyi kár, mint a hol farkasok vannak, ezek majd csupán rablásból élvén, míg a medve táplálékának nagyobb részét a növényországból veszi. — Marhát, ha nem nagyon könnyen jut hozzá, el nem ragad, s legkevésbé adja magát arra, hogy hegyen völgyen keresztül űzze prédáját.

Az embernek se árt, messzről kitér, ha őt észre veszi; de ha oly helyzetbe jön, melyben önvédemét szükségesnek találja, például ha előre nem látva emberekhez nagyon közel jut, vagy ha még e felül ingereltetik is, nagyon veszedelmes.

Szerencsétlenségek elhárítására ez okból a medve vadászatoknál a legnagyobb elővigyázat szükséges; valamennyi medvevadászatnál előfordult szerencsétlenségek, melyeket ismerék, elmulasztott elővigyázat következményei.

Ha nem ingerlik, s csak védőleg akar fellépni, szokása két lábra állva, ellenét czubakjaival átölelni és félrelökni, sőt egy pár ölnyire el is czipelni, s azután odahagyni.

A bár nem oly roszakaratu ölelkezés még is elég durván s medveszerűen üt ki. Még rosszabbul jár, ki ingerült állapotában vele csatába száll, akkor nem állapodik meg az átölelésnél, de karmait s fogait is használja. Több sértett medve mielőtt megdermedt, ellene halálával boszulta meg magát.

Könnyen szelidíthető, és a házban emberrel, állattal kedélyes békében él. Ha más házi állatokkal együtt szabadban van, azokkal néha játszani akar, de ezen játékok mindig igen esetlenek, s társalkodóit igen hamar elijesztik.

Különben könnyen megférő, úgy, hogy vadászkutyákkal egy tálból is eszik, csak midőn az adagnak vége már közeledik, morog, ez által evő társainak értésökre adván, hogy távozzanak, ha ezen figyelmeztetés eredmény nélkül marad, pofokat osztogat s így a helyzet urává válik.

Testgyakorlatok, mászás, bukfenczés kedvencz multságai. Ha valahová felmászott, meglehetősen magasból leveti magát, mi alatt fejét előtalpai közé dugja, hátulsó lábait hasához felhuzza, és így mint egy labda, a nélkül hogy magának fájdalmat okozna, lepottyan.

Természetes szabadságában mindig egyedül él, a koslatási időben t. i. nyárban a medve az anyamedvét felkeresvén, egy ideig társaságában marad, mire előbbi magányosságába visszatér. A nőstény egy évig tartja magánál bocsait, azután ezek anyjuktól is elválnak. Ezen remete természet lehet oka cseh nevének „nedve“ (nem kettő) a mi a többi szláv népek nyelvén „medved“ és magyarban „medvé“-re módosult.

A magas erdődus hegységek lakója, de a lúczfenyő tenyészeti határán túl, ott talán élelme hiányozván, nem szokott tartózkodni, a henyefenyő régiójában — tehát legfeljebb vándorlása alkalmával található.

Főlakásul sziklás, mély esendes völgyekben kényelmes tanyát keres, a honnét élelmét szerezni, kirándulásokat tesz, de ha esendes tanyáján többször háborgatják, egész más völgybe is átköltözik. — Tápját, habár a ragadozók közé tartozik, mint említve volt, nagyobb részt a növényországból nyeri, s úgy látszik a hus nála csak ünnepi étel.

Ha marhát akar elragadni, nem űzi mint a farkas, s nem fogai-
val fogja, hanem oly közel igyekszik hozzá jutni, hogy egy ugrással

elérje, s előtalpainak egy csapásával leüsse, csak azután tépi szét szájával, mire a meleg testből a friss vért kiszijja és a husból is eszik a még az friss, a többbit, ha nem akadályozzák elássa. — Káposztafalván, Szepes megyében, hol ezelőtt laktam, egyszer a tehéncorda bika nélkül jött haza; gyanították, hogy a ragadozó állatok szakították szét; és a helység birája 10 emberrel 3 napig kerestette, de hiába. Két hét múlva az erdővédek által esetlegesen megtaláltatott, kik nekem erről jelentést téve, helyben személyesen győződtem meg állításaik igazságáról.

A bika egy mély, keskeny völgybe volt lehurczolva, s nem beásva, hanem csak földdel betakarva, erre a medve mintegy 100 □ ölnyi téren a földet úgy karczolta fel, s kaparta össze, hogy az ottani körülbelől mintegy 49 éves luczfenyő állab gyökerei pusztán feküdtek.

Ezen felporhanyított földben medvenyom nem volt felismerhető; jele hogy a medve a dögöt már nem látogatta, de volt számtalan rókanym, mivel róka ur talpas uram lakomája maradványait felhasználta.

De nemesak oly nagy állatokra, mint egy községi bika, hanem egész kicsinyekre is, mint a hangya nem szégyenli a medve vadászatot tartani. Ezen vadászattal legfeltűnőbbben árulja el erdőbeni lételet, mert a hol lakik, a tisztásokon bizonyára egy kő sem marad helyén; mert hogy az alattok lévő hangyákat lenyalhassa s felétkezze, mind felforgatja azokat.

A méznek is nagy barátja, a mit az erdei méhek nagy boszuságára pompásan fel tud fedezni, sőt néha a községeken kívül eső méhes házakat is felkeresi, hol a méhes gazdáknak jelentékeny kárt okoz.

A növényországból többféle fűnemüeket s gyökereket eszik. Az utóbbiak között különös barátja a lisztes galagonyának. A fiatal 4—5" vastag lisztes galagonyákat letöri, s úgy szedi le a gyümölcsöt ezen fácskák koronáiról. Vastagabb fatörzsekre nagy ügyességgel mászik fel. A tölgy- és bükkmakkot minden haszonbér fizetés nélkül szorgalmasan használja. Legkevésbé örülnek neki a gazdák, ha mint hivatlan vendég szántóföldjeiken a még zsenge zab közt jelenik meg, képes lévén egész zabos földet annyira elpusztítani, hogy azután a szalma is alig hasznavehető, mert nem úgy legel, mint például a szarvasmarka 4 lábon állva s a zabot szájával harapná le, hanem két

lábra áll és így az egész vetésen ide oda czamogva, a zabot előtalpaival jobbról balról lehorzsolja.

Ezen módon szánkázásával még többet pusztít el, mint a megnyit lefal.

Igy készül a medve elégséges, s szájjizének kellemes eledel által hosszas bűjtökre elő, mert különös sajátsága, hogy nagysága daczára eledel nélkül egész télen át, nyugodtan marad fekhelyén.

Ezen téli alváshoz akkor kezd a medve, ha eledele már gyéribb, és feltalálását a hó nehezíti; a mi közönségesen november hó elejére esik. Mit cselekszik téli lakásában, s miből táplálkozik ott, az még nem eléggé kipuhított dolog.

Hogy téli nyugalma idején át a közönséges módon nem táplálkozik, bizonyos; mert először is nem láttak még soha medvét, mint némely állat szokott, téli készletet gyűjtögetni, másodsor, mert a medve téli nyugalma alatt tanyájáról soha el nem megyen, ha onnét erőszakkal nem üzetik el, látatlanul ki nem bujhat, mert ha a medve hóterületen jár, oly nagy nyomothágy, hogy már egy átellenben álló hegyoldalról is észrevehetni; harmadsor, ha az ősz nagyon kedvezőnek mutatkozik élclmezésére, és jó husban is tér nyugalmaára, tavaszkor mégis egészen sovány. Ha ezen időben lőnek medvét, beleit egész összezsugorodva és a benne lévő ganajt feketének és megkeményedettnak találják. A téli álom után első eledele, melyet a lágy tavaszi levegő beálltával, tehát február vége vagy márczius elejével használ, a zsásza zombor (Nasturtium) mi patakoknál nő, s mig más fűneműek még hóval fedvék, már található. Ősztöne látszik őt belei ezen tisztítószereére vezetni. — Mondják, hogy téli álma alatt hátulsó talpait szopja. Ezt se nem állithatom, se nem tagadhatom, mert soha se néztem, s nem is hiszem, hogy bár kinek is alkalma lett volna a medvét tanyáján téli nyugalma alatt észlelni; nem feküdvén szabadon, mint például az őz, hanem keményen oltalmazva lévén, természetes vagy önkészítette barlangban szél és időjárás ellen. — Ha tehát megakarná valaki figyelni, barlangjába kellene jutni; a mi különben nem lenne nehéz; de annál inkább a visszatérés, mert talpas uram remete életénél fogva nem barátja a vendégeknek, és meglehetősen durván fogadná látogatóit.

A nőstény téli szállásul mindig sziklabarlangot keres, a mit elég jól, mohával bélel ki. A medve, barlang hiányában erős, kidölt fatörzsekkel, sőt sűrű fenyőfiatalossal is beéri, melybe bemászva, min-

den fákat maga mellett kitördel, magára húz, és alattok tölti el csendesen a telet.

Különös sajátsága ezen állatnak, a mi talán hosszú bűjtölésének következése, hogy nagyságához képest oly kicsiny kölyköket vet.

Volt egyszer alkalmam erre nézve tapasztalatokat szerezni. — Egyszer február elején jelentést vettem, hogy egy erdővéd medvebarlangot fedezett fel, és abból, mert szerencséjére az anyamedve nem volt ott, 3 fiatal bocsot vett ki, melyek csak egy pár naposak lehettek, mert vakok voltak.

Rendeletet adtam, hogy azokat hozzám hozzák, mert személyesen akartam látni, s megmérni, hogy nagyságukról biztos tudomásom legyen.

Sokszor hallottam már, hogy a bocsok igen kicsik lennének, azért nagyságokróli fogalmamat már eleve mérsékeltem, és a mig egy bocsot a kinőtt medve nagyságához képest egy gyenge 10—15 fontos borjuval egyenlő nagynak könnyen sejtethetne az ember, ezen bocsokat csak báránka nagyságuaknak képzeltem.

Másnap a medvék csakugyan megérkeztek; az erdő őr leánya mind a 3-at egymásmellé fektetve hozta egy kis kosárban. Lehuzván a kosárról a kendőt, 3 undorító szürke, meztelen, vak állatot láttam, épen mint a patkány, ha farkát levágják. — Egyszerre tettem a mérlegre mind a hármat; a 3 nyomott összesen 3 font 27 latot, tehát 1 átlagosan 1 font 9 latot. — Kettő ezen állatok közül nemsokára megdermedt, melyeknek egyikét egy jó barátomnak ajándékoztam, másikat kitömettem s a pesti muzeum számára Petényi S. ur muzeum örnek adtam át.

A 3-ik bocsot az erdő őr nevelte fel kenyeren és tejen. — Ezen akartam a medve növekedését illetőleg tapasztalatokat szerezni, és e célból több ízben megmértem.

Az első hó végén nyomott 1 font 27 latot, a 3-ik végén 5 font 8 latot, 4 hónap után 12½ font, s 5 hónapos korában 20 fontos volt.

Hat hónapos korában már nem mérlegelhettük, mert nem voltunk képesek, mint előbbi alkalmakkor e célból zsákba tenni.

Később az erdő őr eladta, mert kezdé érezni, hogy tartása költséges, s a háznál sok alkalmatlanságot okozott. Ennélfogva minden további kísérlet megszűnt. — Egy kinőtt medve 5 éves korában 4—6 mázsát nyom.

Különben ugyanegy medvének álom előtti s utáni sulya igen különböző, mi a fentmondottakból könnyen kimagyarázható.

Ezen állat életmódjának észlelése : ritkasága, távol eső tartózkodása, s a miatt, mert télen nehezen közelíthető meg, igen bajos, s ezekből kívánatos volna, hogy azon erdészek, kiknek járásában a medvék otthonosak, részint maguk, részint alárendelt szolgálati személyzetök által, ezen állat természettörténetét a lehetőségig nyomozzák.

Az erdei magvak áztatása.

1864. tavaszán kísérletet tettem, hogy a magvak áztatása a vízben járul-e és mennyire a csirázás előmozdításához.

Egy részét azon vörösfenyő magnak, melyet több vetényágyba szándékoztam elvetni, használat előtt két hétig széles alju fazékban áztattam és nem áztatott maggal ugyanegy vetényágyba, de külön sorokba elvettem.

Vetés után több hétig tartó esős idő állt be, de úgy, hogy hetenként egyszer kétszer esve, a csirázó magnak kellő nedvességben soha sem volt hiánya.

Az áztatott mag vagy 13 nappal csirázott elébb, mint az áztatlan; az előbbi egyenlőbben kelt, mint az utóbbi s az ázott mag növényei az első hónapokban vidorabban is növekedtek, a mi azonban ősszel, bizonyára az előnyös időjárás folytán kiegyenlődött.

Ebből azt lehet következtetni, hogy az áztatás a magnak nem csak nem árt, de annak csirázását mindig elősegíti.

Már több ideig feküdt vörösfenyő magra nézve e részt még az az előny áll be, hogy a magkelés nem tart egész éven át, sőt részben még a közelebbi évben is.

A magvak áztatása által a csirázási időszakot a lehető legrövidebbre lehet szorítani s ennél fogva a növénykéek egyenlőbb állását eszközölni. A mag előbbi kelésének és a növénykéek gyorsabb fejlődésének még az az előnye is meg van, nevezetesen hegységi erdőkben, hogy a fiatal növények megizmosodnak és erősebb gyökeret verhetnek, mielőtt még a hegységek nyomasztó hősége a csemetékre káros befolyást gyakorolhatna; oly hőség, melynek a fiatal, gyöngé, nem eléggé meggyökeredett növénykéek nem egyszer áldozatul esnek.